Олег Проців

З історії організації мисливства та рибальства Галицької землі

Сучасний етап розвитку Української держави характеризується зростанням інтересу до минулого нашого народу, до історичних коренів становлення державності й національної духовної ідеї. Без ретроспективного погляду на розвиток мисливства та рибальства неможливо зрозуміти минулий, теперішній і майбутній економічний розвиток цих галузей. Галицька земля багата річками та озерами, які у житті наших предків завжди відігравали значну роль не лише як місце вилову риби, але й також як засіб для пересування. Іван Крип'якевич вказував, що Дністер біля Галичі служив вже у XVI столітті важливою транспортною артерією [1].

Якщо розглядати господарське значення річки Дністер щодо розведення та вилову риби, то від рибальства значною мірою поповнювалась державна казна. Зокрема, відповідно до рибальського закону від 31 жовтня 1887 року кошти від оренди права вилову риби надходили приватним особам, якщо риба виловлювалась на приватній землі (ставку), і поступали у бюджет гміни, якщо вилов відбувавсяна території гміни (річки та потічки) [2]. У 1905 році річки Галичини були поділені на 472 рибальські ревіри, з яких 366 здавались в оренду, а 106 ревірів не були затребувані через брак на них попиту. За рік у бюджет надходило 36603 крон орендної плати. Крім того, відповідно до статті 22 «Рибальського закону» орендарі рибальських ревірів повинні були сплачувати кошти у розмірі 15% від суми орендної плати у фонд розвитку рибальства, які склали у 1905 році 5659 крон.

Вартість оренди рибальських ревірів скаладала від 1 до 1200 крон. Річка Дністер, як одна із найбільших річок Галичини, була поділена на найбільшу кількість рибальських ревірів – 76. У 1905 році в оренду було здано 60 рибальських ревірів і отримано у бюджет 7495 крон, що становило найбільшу суму від оренди з усіх річок. Так, у той же рік за здачу 16 ревірів на ріці Прут було отримано 2089 крон, а 15 ревірів Черемошу – лише 310 крон [3].

Слід відміти, що практично 9,5% Дністра проходило по кордону Австрії з Росією, і ця частина річки не здавалась в оренду[4]. Як свідчать тогочасні джерела, вартість оренди права риболовства лише зростала. Зокрема, у 1912 році вже 76 рибальських ревірів було здано в оренду за 12334 крони, що на 65% більше ніж у 1905 році [5]. Слід відмітити, що за здачу в оренду рибальських ревірів серед рік Галичини Дністер займав перше місце. Після Дністра за сумою оренди йшла річка Вісла із сумою отриманої орендної плати – 11480 крон. Найменший дохід від здачі рибальських ревірів був на річці Збруч – 189,2 крон та Гнилої Липи – 135,9 крон. Своєрідний рекорд був досягнутий на річці Дністер, де за здачу в оренду одного рибалького ревіру №12 було сплачено 1500 крон. Середня вартість оренди одного ревіру складала 171,7 крони. Господарське значення річки Дністер по рибальству було б більшим, але 113 км, прикордонної зони негативно впливали на господарську діяльність[6].

Велику частину рибальських ревірів на Дністрі орендували євреї, які самостійно ніколи не вели рибальське господарство, а використовували працю найманих місцевих рибаків. Маніпулюючи законодавством та вибудовуючи свої власні інструкції, євреї, що орендували рибальський ревір, дозволяли селянинові виловлювати рибу, але половину вилову забирали собі, нібито для оплати оренди права рибальства. Друга половина ділилась між усіма рибаками, але при цьому кожен із рибаків мав зобов’язання продати власнику обумовлену кількість риби по низькій ціні. В кінцевому результаті рибаку діставалось лише декілька малих рибок. Навіть, якщо рибакам не вдалось нічого зловити, то в такому разі збитки мали лише селяни-рибаки, які не отримували заробітної плати. Такий спосіб рибальства використовувався майже по всій Галичині. В місцях, де рибальські ревіри не здавались в оренду і там процвітало браконьєрство, євреї поставляли браконьєрам сітки та інші недозволені знаряддя вилову за тими самими умовами, що й при оренді рибальських ревірів. У тих місцях, де рибалки самі

вели рибальське господарство, лише 20-25% від вартості вилову йшло на покриття видатків за оренду рибальського ревіру [7].

Однією із головних проблем у рибальському господарстві на Дністрі було й залишається браконьєрство. Як стверджували тогочасні друковані джерела, на Дністрі, не зважаючи на Рибальський закон, процвітало браконьєрство, а жандарми не звертали на нього увагу, бо мали набагато важливіші справи. Орендарі, які отримали в користування рибальські ревіри, взялись до їх грабування, так як вважали, що рибу у Дністрі ніхто ніколи повністю не виловить. Навіть при здачі в оренду рибальських ревірів продовжувалась практика вилову риби способом отруєння. На браконьєрство виходили цілі громади селян. Для охорони риби старостою повіту біля села Уніж було організовано охоронну зону, так як там нерестилась велика кількість риби. Знаючи це, місцеве населення збиралось нелегально виловлювати рибу. Доводилось бачити, як за один раз по 50 селян виловлювали рибу, яку били ногами і складали в торби. Навіть на Великдень селяни не соромились виловлювати рибу, про що знав староста і не реагував[8].

Дослідники неодноразово звертали увагу на те, що на Дністрі практично ніхто не виконує вимог дотримання термінів вилову риби, а її реалізація проходить через спекулянтів, якими часто були євреї. Це зумовило апатію багатьох ініціативних людей. Серед головних проблем подолання браконьєрства на Дністрі була відсутність доріг, які проходять вздовж річки. Місцеве населення утримувало багато човнів. Якщо навіть охоронцям вдавалось зловити браконьєрів, то практично в суді неможливо було нічого довести, так як вони в критичний для них момент викидали рибу у воду. Звернення до старости не давало результатів, так як він всі справи направляв до суду [9].	Найчастіше браконьєрами використовувався динаміт, який можна було купити у корчмаря, отруєння риби та вилов сітками[10]. Іншим негативним чинником, який перешкоджав веденню рибальства на Дністрі, було забруднення води. Зокрема, велике отруєння риби сталось на Дністрі 2

червня 1903 року після того, як на нафтопромислах Борислава через велику раптову зливу, переповнились збірники нафти, і вона вилилась у Дністер. На великій площі загинуло дуже багато малька, а рибальські господарства зазнали великих збитків. Лише один із власників рибальського ревіру біля Розвадова нарахував збитків на 2 тис. крон. Вина за забруднення води і відшкодування збитків лягла на власників нафтових копалень, які невдало побудували нафтові збірники, а також не вжили заходів, щоб не допустити витоку нафти у річку Дністер.

Господарі рибальських ревірів звинувачували не лише власників нафтопромислів за недбалість, але й інспекцію з нагляду за видобутком нафти, тобто, за відсутність контролю за даним питанням і невиконання розпорядження Намісництва Галичини від 29 грудня 1896р. L. 84167 «Про організацію, отримання і виготовлення бензинів та мастил». Для відшкодування збитків практично всі орендарі звернулись до всіх старост, щоб ті покарали винних відповідно до розпорядження намісництва від 18 січня 1812року п. 16 та 64 та відшкодували завдані рибному господарству збитки[11].

Велике значення наприкінці XIX століття мало також розведення, та вилов раків. Наприклад у 1892-1896 р.р. із Австро-Угорської імперії експортувалось раків на сумі від 200 до 300 тис. золотих. Найбільше раків експортувалось до Німеччини, Італії, Швейцарії, Румунії. Велика їх кількість, як відзначали тодішні видання, виловлювалось і у річці Дністер, де водився кам'яний рак[12].

Лише одні Більшівці вивозили 10 тонн раків до Німеччини, де їх навіть догудовували в ставках німецькі газди, щоб ще підвищити якість та ще дорожче продати [13].

Слід відмітити, що як громадські рибальські організації (Краківське рибальське товариство), так і держава вживала ряд заходів щодо зариблення Дністра. Зокрема, за три роки у період з 1879 по 1882 рік у річку Дністер було випущено майже 30 тис. малька риби.

Зариблення води в Галичині в 1879 до 1888 рік[14]

Вид риби	На території рік				
	Вісла	Стир	Дністер	Прут	Всього
Лосось балтійський	1279862		20100	2013	1301975
Харіус	69896		1450	980	72296
Вугр	1200	350	1850	300	3700
Короп	14966		300		15266
Лосось каліфорнійський	11300		100	300	11700
Форель струмкова	454726		42015	19800	516541
Форель райдужна	11688				11688
Лин	420		300		720
Форель озерна	6850				6850
Лосось озерний	15856			1695	17551
Форель американська	4809				4809
Морський лосось	774				774
Судак	10000				10000
Всього	1882347	350	66115	25058	1973870

Зариблення води в Галичині в 1879-1882 роках[15]

Вид риби	В роках				Разом	В басейні рік				Разом
	1879	1880	1881	1882		Вісла	Стир	Дністер	Прут	
Лосось балтийський	9013	48900	138810	28790	275513	263200	0	10300	2013	275513
Харіус	2020	0	35980	16266	54266	51866	0	1450	950	54266
Вугр	800	780	1200	600	3380	880	350	1850	300	3380
Карп	500	11360	500	2786	15146	14846		300		15146
Лосось каліфорнійський		7500	4200		11700	11300		100	300	11700
Форель річкова		51917	132000	100329	284246	248804		15642	19800	284246
Пструг струмковий		4630	3350	3708	11688	11688				11688
Лин		720			720	420		300		720
Пструг озерний			1850		1850	1850				1850
Лосось			1650	5901	7551	5856			1695	7551

озерний										
Пструг Американський			1940		1940	1940				1940
Не стандарт з лосося і пстругів			1000	1000	2000	2000				2000
Судак				1000	10000	10000				10000
Разом	12333	125807	322480	219380	680000	624650	350	29942	25058	680000

Лише у 1896 році у Дністер було випущено 88 тис. штук малька коропа [16]. Не менш відомим Галицький край був і з мисливського погляду. Ще в сиву давнину на Галицькій землі полювали на мамонтів, рештки якого були виявлені в Галичі та інших місцевостях краю [17]. Велике значення мало мисливство і у княжі часи. В лісах водилося багато звірів, на яких полювало населення — селяни, князі і бояри. Так, наприклад, в 1165 році візантійський князь Андронік Комнин, перебуваючи в Галичі як гість князя Осмомисла, брав участь у ловах на зубрів. Відомо, що князь Володимирко ходив на лови з дружиною в Тисменицькі ліси у 1144 році і пробув на них так довго, що за його відсутності галицькі бояри запросили із Звенигорода князя Івана Ростиславича і поставили на Галицький престол[18].

Прийнятий у Галичині у 1875 році перший Галицький мисливський закон [19]. сприяв розвитку мисливських товариств. Так у 1880 році мисливські товариства, були організовані в Станіславові, Рогатині, Надвірній, Стрию, Ярославі, Бродах, Коломиї та багатьох інших повітових містах[20]. Зокрема, зазначалось, що у мисливському сезоні 1904/5 років Рогатинське мисливське товариство нараховувало 25 членів і орендувало 12000 моргів лісових та мисливських угідь[21].

Як свідчать історичні джерела, з кінця XIX століття мисливське господарство у Княгиничах вів Владислав Тустановські, у якому було завжди гарне полювання на качку. У Бурштині на площі 5000 моргів мисливське

господарство вів князь Станіслав Яблонський. І хоча власник господарства не був мисливцем, однак дбав про популяцію тварин. Полюванню тут відбувались лише декілька разів на рік [22]. Восени 1901 року з дозволу власника мисливських угідь п. Олександра Романовського (власника Темерівців) було дозволено полювання п’ятьом мисливцям. На протязі чотирьох з половиною годин було добуто одну козулю, 3 лисиці, одного вальдшнепа. Автор публікації Станіслав Мацудінський відзначав, що на околицях Галича є багато дичини [23].

Гарні мисливські угіддя приваблювали до околиць Галича на полювання членів мисливських товариств із Станіславова. Ловецьке Станіславівське товариство «Ватра» у 1937 році орендувало право полювання у таких селах як Крилос, Вікторів, Залуква та митрополитових лісах «Діброва» біля Галича[24].

Також полюбляло полювати у Галицьких угіддях і мисливське товариство ім. Святого Губерта із Станіславова, яке також у свій час орендувало право полювання у Козині, Крилосі, Залукві. Звичного для сучасника обрахунку дичини на мисливських теренах не проводилось, а якість мисливських угідь визначалась кількістю добутої дичини. Тож у тогочасні мисливській пресі залишились звіти про полювання. Зокрема, у Козині 12 мисливців добули 6 зайців, у Крилосі 9 мисливців – 14 зайців, у Залукві 16 мисливців – 17 зайців та одну лисицю [25].

Хоча й минуло вже майже сто років, але проблеми браконьєрства у мисливстві залишились. Варшавський часопис «Ловець польський» відзначав, що браконьєри у Крилосі навіть і не ховаються, полюють з собаками і практично повністю винищили дичину [26].

Все ж мисливська громадськість змогла організуватись, щоб встановити порядок у мисливстві. Так, для організації мисливства Галицьке мисливське товариство, засноване у Львові в 1876 році, організовувало у повітах свої філії. Вперше філія Галицького мисливського товариства у Рогатинському повіті була організована у 1909 році[27]. У протоколі

засідання Галицького мисливського товариства від 22 грудня 1909 року подавалось звернення до старости Рогатинського повіту, щоб при вирішенні питань мисливства він зважав на думку представника їхнього товариства на Рогатинщині[28]. Історія закарбувала імена осіб, які були членами Галицького мисливського товариства у Рогатинському повіті та представляла його інтереси (дані 1913р.):

Бітне Миколай – Нижня Липиця

Ценський Йозеф – Чагрів

Дашевський Бруно – Рогатин

Длугошовський Станіслав – Рогатин

Голенбський Казимир – Марянів

Гросс Мар'ян – Рогатин

Яблонський Станіслав – Бурштин

Крешунович Олександр – Більшівці

Лопушанський Емільян Кінашів

Міланський Францішек –Чесники

Мойсейович Мечислав – Бурштин

Надаховський Емерик Жалібори

Поль Йозеф – Бурштин

Стензл Ян – Рогатин

Свістун Євгеніуш – Більшівці

Дорошевич Миколай – Путятинці

Тустановський Стефан – Воскресінці

Токарський Леон – Рогатин

Вчелик Клемент – Гоноратівка

Вольфартх Юліуш

Завадський Олександр – Кукільники[29]

Зберігся також список повітових делегатів Польської спілки мисливських товариств 1930 року Станіславівського воєводства, Рогатинського повіту:

Йозеф Цінські – Букачівці, Чагрів
доктор Корнель Кречуновіч – Більшівці
Казимир Голембскі -Верхня Липиця
граф Станіслав Красінський - Рогатин
граф Людвік Рей – Княгинин [30]

Варто зазначити, що праця на ниві мисливства приносила не лише продукти харчування, але й нематеріальні активи для багатьох амбітних мисливців. Як свідчать літературні джерела, Галицька земля не пасла задніх на виставках мисливських трофеїв. Зокрема, на ювілейній виставці Малопольського мисливського товариства у Львові 5-30 вересня 1936 року були представлені мисливські трофеї і з Рогатинщини: 2 трофеї – клики кабана, оцінені у 2222,97 бали, добуті 01.12.1933 року у Стратині Рогатинського повіту, мисливець і власник трофею – граф Станіслав Красіцкі, і клики кабана, оцінені у 2202.72 бали, добуті 20.01.1931 року у Стратині Рогатинського повіту у мисливських угіддях графа Августа Красіцького, мисливець і власник – граф Станіслав Красіцкі. Крім того, п’яте місце на цій виставці отримав трофей черепа вовка, добутого 06.12.1926 року в с. Мельна Рогатинського повіту (власник трофею – барон Отто фон Брюкман) [31]. Тож мисливці Галича мають багаті історичні традиції, які варто зберігати, вивчати і пропагувати сьогодні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1.Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип’якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.15-17.
2. Gieruszyński F. K. Najnowiejszy wiadomości z dziedziny łowiectwa i zarys rybołowstwa: podręcznik naukowy dla kandydytów leśnictwa / Feliks Gieruszyński. – Lwów, 1911. – S 147.
3. // Okólnik. – 1906. – № 84. – S.160

4.Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.208.
5 Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.206
6. Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.209-210
7.Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.129
8. // Okólnik. – 1906. – № 85. – S.160
9.// Okólnik. – 1905. – № 78. – S.203
10. Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 85
11.Wielkie zytricie ryb w Dniestrze // Okólnik. – 1903. – № 66. – S.214
12. Pawlik S. Handel zwierzyną, rybami i rakami w Galicyi //Łowiec – 1899. – №5. – s.52-54
13. Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych. – Lwów, 1898. – T. XVII, zeszyt I. – S. 59-63.
14. Zestawienie zarybienia wód Galicyi od r. 1879 do 1888 // Okólnik. – 1889. – № 4. – S.2
15.Nowicki M. Zarybienie wód Galicyi w roku 1882//Łowiec. – 1883. – № 7. – s.106.
16. Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim księstwem Krakowskiem na rok 1895. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1898. – s.761.

17. Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття. Тисячолітній літопис Гуцульщини. – т. 1. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – с. 25

18. Грабовецький В. Ілюстрована Історія Прикаораття з найдавніших часів до І половини XVIIст. Том 1 Друге доповнене видання Івано-Франківськ видавництво «Нова Зоря» 2002 с..67

19. Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – s.177.

20. Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – s. 37-39

21. Проців Олег Історія мисливства на Рогатинщині //Рогатинська земля.-2013.-№ 5(853) 2 лютого. – С.2.

22. Starzeński L. Sprawozdania delegatów / Leopold Starzeński // Łowiec. – 1898.– № 2. – S.28.

23.Zarzecze-Halicz // Łowiec – 1901. – № 23 – S.317.

24. Ловецьке Т-во «Ватра»//Новий час. – 17 лютого 1938 року «Ловецтво» Сторінка ловецького спорту

25. Piórkowski K.Korespondencje//Łowiec – 1928. – № 7. – s.110.

26. Kronika myśliwska // Łowiec Polski – 1931. – № 4. – s.77.

27.Sprawozdanie//Łowiec – 1910. – № 10. – s.110.

28. Sprawy delegatów. Protokół spisany dnia 22. grudnia 1909 r., na zebraniu delegatów galicyjskiego towarzystwa łowieckiego, na powiat rohatyński//Łowiec. – 1910. – № 3. – s.31.

29. Spis członków i delegatów Galicyjskiego towarzystwa łowieckiego wedle powiatów. – Lwów: polonia, 1914. – S. 49-50

30. Poradnik kalendarz myśliwski na1930 rok / pod red. Ejsmonda J. – rok III. – Warszawa: Skład glówny, 1930. – S 203.

30. Poradnik kalendarz myśliwski na1930 rok / pod red. Ejsmonda J. – rok III. – Warszawa: Skład glówny, 1930. – S 203.

31. Проців Олег Історія мисливства на Рогатинщині //Рогатинська земля.- 2013.-№ 5(852) 26 січня. – С.3.

Проців О. Р. З історії організації мисливства та рибальства Галицької землі / Олег Проців // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України [Текст] : матеріали міжнародної наукової конференції (Галич, 7-8 листопада 2013 року). – Галич: інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2013 – С. 134-142.